

EWA GRUDZIEWSKA, MARTA MIKOŁAJCZYK*

DLA PRZYSZŁYCH POKOLEŃ, KU ZRÓWNOWAŻONEJ PRZYSZŁOŚCI. PRACA SOCJALNA W KONTEKŚCIE WSPÓŁCZESNYCH ZMIAN – Z OBRAD KONFERENCJI EUROPEAN ASSOCIATION OF SCHOOLS OF SOCIAL WORK

ABSTRAKT

XXI wiek charakteryzuje się występowaniem wielu zmian i związanego z nimi niepokoju. Rozwój nowych technologii, kryzys klimatyczny, pandemia czy konflikty zbrojne przekładają się na funkcjonowanie jednostek, grup i społeczności. Pracownicy socjalni nie pozostają wobec tych kwestii obojętni. Reagują na zachodzące zjawiska, edukując, animując, motywując, udzielając szeroko rozumianego wsparcia.

Inspiracją do powstania prezentowanego artykułu były referaty wygłoszone podczas tegorocznej konferencji zorganizowanej przez *European Association of Schools of Social Work* i *Instituto Superior de Serviço Social do Porto*, która odbyła się w dniach 20–23.06.2023. Przedstawione przez jej prelegentów treści uzupełnione tu są odwołaniami do krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu.

SŁOWA KLUCZOWE: praca socjalna, pracownicy socjalni, ekologia, zmiana, rozwój

WPROWADZENIE

Zyjemy w czasach szybkich zmian społecznych i technologicznych. Część z nich jest spowodowana i podtrzymywana m.in. rozwojem branży informatycznej (IT). Oprócz znanej już możliwości szybkiego poro-

---

* Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie Instytut Pedagogiki, Zakład Profilaktyki Społecznej i Pracy Socjalnej; Ewa Grudziowska, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2353-0197>; Marta Mikołajczyk, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7920-8503>

zumiewania się i przesyłania informacji, do których jesteśmy przyzwyczajeni, dochodzą nowe, zaawansowane rozwiązania, takie jak sztuczna inteligencja, chat GPT czy Dall-e. Budzą one zarówno entuzjazm, jak i obawy. Z jednej strony, wykonując proste polecenia, np. generowanie tekstów na wskazany temat, ułatwiają pracę. Z drugiej zaś, są odbierane jako zagrożenie dla niektórych zawodów czy edukacji (Maison, 2023).

Inne, obserwowane zmiany, dotyczą kwestii środowiska. W środkach masowego przekazu, a także w naukowych opracowaniach, podkreśla się fakt globalnego ocieplenia, coraz częstszych pożarów czy podnoszenia się poziomu wód (Lange, 2020). Zjawiska te nie są obojętne ani dla ekosystemu rozumianego w biologicznym (jako zbiór organizmów w danym środowisku wchodzących ze sobą w reakcje), jak i społecznym znaczeniu. Zmiany klimatyczne uznawane są za czynniki stresujące i wywołujące szereg silnych, nieprzyjemnych emocji. Badania wykonane w Europie i w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej ukazują, że ankietowani zapytani o ich reakcje na wzrost temperatury powietrza zgłaszają: zmartwienie, smutek, strach, a nawet złość (Clayton, Karazsia, 2020). Coraz częściej stosuje się nawet pojęcie depresji klimatycznej (Budziszewska, Kałwak, 2022).

Należy zaznaczyć, że konsekwencje omawianych zmian nie ograniczają się do pogarszającego się zdrowia psychicznego. W 2018 r. na łamach „Pracy Socjalnej” przytoczono stanowisko Mary Robinson, byłej prezydent Irlandii oraz byłej Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka, która zwróciła uwagę na niesprawiedliwość klimatyczną i pogłębiającą się na tym tle nierówność społeczne (Mikołajczyk, 2018, s. 40–41).

Zachodzące zmiany, tak w kontekście środowiska, jak i nowych technologii, są na tyle palące, że stały się tematem obrad podczas tegorocznej konferencji pod hasłem „Edukacja w zakresie pracy socjalnej i różnorodności: budowanie mostów dla zrównoważonej przyszłości” (*Diversity and Social Work Education: Building Bridges for Sustainable Futures*).

ZAKRES TEMATYCZNY KONFERENCJI

Konferencja odbyła się w Porto. Trwała od 20 do 23 czerwca. Adresowana była do praktyków, badaczy, aktywistów, a także do studentów i użytkowników usług świadczonych przez pracowników socjalnych. Zorganizowały ją Europejskie Stowarzyszenie Szkół Pracy Socjalnej (European Association of Schools of Social Work, EASSW) i Instytut Pracy Socjalnej w Porto (Instituto

Superior de Serviço Social do Porto). Ich przedstawiciele dostrzegli, że obecnie fundamentalne wartości, takie jak wolność i demokracja są zagrożone przez kryzys środowiskowy, wojnę i związany z nią brak bezpieczeństwa, a także przez rozwój skrajnie prawicowych europejskich ugrupowań. Z tego powodu za nadrzędne tematy konferencji uznano: szacunek dla różnorodności, równość i osiągnięcia społecznie odpowiedzialnych społeczeństw, innowacje w budowaniu bezpieczniejszej i zrównoważonej środowiskowo przyszłości. Idea konferencji wiązała się z promowaniem misji EASSW na rzecz niezwykłych praw jednostki, wolności, sprawiedliwości i pokoju, wspieranie współpracy i solidarności. Zamierzeniem organizatorów było znalezienie sposobów na wymianę, upowszechnianie i odkrywanie wiedzy, która pozwoliłaby na rozwiązywanie wymienionych problemów. Podkreślano również rolę edukacji w pracy socjalnej, uznając ją za wiodącą w rozwiązywaniu obecnych kryzysów i pozwalającą na zrównoważony rozwój i pokój, do których przyszłe pokolenia mają prawo (<https://ecswe2023.eventqualia.net/en/home/>).

Z tak zarysowanych założeń wyodrębniono następujące sekcje tematyczne:

- prawa podstawowe, opieka i praktyki budowania pokoju w edukacji pracy socjalnej;
- różnorodność, przekrój nierówności i Pedagogika Nadziei w edukacji pracy socjalnej;
- praca socjalna, różnorodność polityczna i aktywne obywatelstwo w edukacji pracy socjalnej;
- sprawiedliwość środowiskowa w edukacji pracy socjalnej: podejście autochtoniczne (oryg. *Indigenous*), eko-społeczne, środowiskowe, ekologiczne, post-antropocentryczne;
- podejścia innowacyjne, kreatywne i oparte na sztuce w edukacji pracy socjalnej;
- lekcje z pandemii w edukacji pracy socjalnej.

W konferencji wzięło czynny udział ponad 400 osób. Mogły one zgłaszać się do trzech prezentacji. Przez cały czas trwania wydarzenia, równoległe odbywało się kilka sesji, warsztatów i spotkań typu *master class*. Udział w nich wszystkich nie był możliwy. W dalszej części tekstu zostaną więc omówione wybrane wątki zaprezentowane podczas wystąpień¹⁾, tj.:

---

¹⁾ Artykuł powstał na podstawie notatek spisywanych przez autorki podczas następujących wystąpień wygłoszonych podczas konferencji Diversity and Social Work Educa-

wykorzystanie technologii cyfrowych, ekologiczna praca socjalna, a także kształcenie do pracy socjalnej. Ponieważ dla autorek artykułu stały się one inspiracją do dalszej kwerendy, publikowany tu materiał wzbogacono odwołaniami do dotychczas wydanych, krajowych i zagranicznych opracowań naukowych.

NOWE TECHNOLOGIE W PRACY SOCJALNEJ

Pierwszy z wątków dotyczy zastosowania nowych technologii w pracy socjalnej. Poruszyła go, w referacie otwierającym konferencję, profesor Cristina Albuquerque, reprezentująca Uniwersytet w Coimbrze (Portugalia). Zwróciła ona uwagę na to, że w obecnych czasach nic nie może być brane za pewnik. Idee, takie jak demokracja, wolność, sprawiedliwość, także nauka wymagają nieustającej uwagi i czujności. Odwołując się do doświadczenia pandemii COVID-19, podkreślając efekty globalnego ocieplenia pokazała ludzką kruchość i konieczność dostosowywania się do nowych sytuacji. Tego samego wymaga przecież od ludzkości rozwój technologii. W opinii Albuquerque ewolucja technologiczna jest właściwie nieunikniona. Lata 90. XX wieku przyniosły nam Skype, następnie, w latach dwutysięcznych, pojawił się Facebook, obecnie zaś poznajemy sztuczną inteligencję (AI). Wiadome jest, że wiele sfer naszego życia nabrało dzięki nim (lub przez nie) innego wymiaru. Przykładowo: przyjaźń bywa mierzona nie tylko dotychczasowym wsparciem i lojalnością, lecz także liczbą polubieni w mediach społecznościowych. Postęp cywilizacyjny przekłada się na nietradycyjne postrzeganie siebie i świata.

---

tion: Building Bridges for Sustainable Futures: Albuquerque C., *Calling for care in technological societies: ethical boundaries and impacts on social work education*; Bernardos A.G., García J.C., Castiñeira S.S., Estany M.L., Porquet A.B., Garcia A.M., *Knowing the effects and usefulness of new technologies in intervention with homeless people: the case of the NIDUS application*; Dewulf F., Brozmanová Gregorová A., Ferreira J., *Temporary Adjustments or Long-lasting Innovations? The unconventional experiences of SW practice education and their current value*; Drolet J., *Transforming the Field Education Landscape: Promising, Wise and Innovative Practices*; Freitas D.O.D., *Sustainability and Eco-Social Approach in Social Work Practice*; Monteiro D., Mendes S., *Another brick in social work education: a meta-analysis of the use of arts or about what could be another Pink Floyd song*; Prades D., *Synthetic Memories: Create art through memories and emotions*; Rocha H.B., Ferreira J., Pena M.J., *Social Work Perspectives and challenges to promote sustainability*.

Co będzie dalej i co te osiągnięcia oznaczają dla pracy socjalnej? Jakie dają szanse, a jakie niosą ryzyko? Wśród udogodnień Albuquerque wymienia: możliwość prowadzenia awaryjnego poradnictwa wideo lub online, cyberterapię (w polskich realiach wymagającą specjalistycznego przygotowania), utworzenie wirtualnych sieci społecznościowych, które udzielałyby wsparcia. Zaznacza także, że internet stwarza możliwości zadbania nie tylko o klientów, lecz także o profesjonalistów. Wykorzystując narzędzia internetowe, mogą się oni zrzeczać, wymieniać informacjami, radzić bardziej doświadczonych kolegów, promować działania społeczne i różnorodność. Wszystko to może odbywać się w czasie rzeczywistym, bez względu na odległość dzielącą zaangażowane podmioty.

Korzystanie z nowych technologii pociąga za sobą kwestie etyki i bezpieczeństwa. Wymaga rozpoznania, na ile publikowane w internecie treści są wiarygodne, społecznie odpowiedzialne i bezpieczne? Na ile chronią dane osobowe? Na ile są dostępne dla potrzebujących? Jak ma wyglądać relacja pomiędzy pracownikiem socjalnym, a wspomaganymi osobami kształtująca się w sieci? Jak podkreśla Albuquerque, „cyfrowa empatia” nie zastąpi troski wyrażanej w bezpośrednim kontakcie, a brak pozytywnych komentarzy pod treściami zamieszczanymi w sieci spowoduje u niektórych poczucie odrzucenia.

Jednocześnie zastanawia się ona nad przygotowaniem pracowników socjalnych i ich klientów do posługiwania się technologią cyfrową: czy obie strony posiadają odpowiednie umiejętności (a także, na co zwracają uwagę autorki artykułu, czy mają dostęp do sprzętów informatycznych)? Pytanie to staje się więc przyczynkiem do dyskusji o kształceniu przedstawicieli służb społecznych i zachętą, by w programach studiów uwzględniać kwestie inteligentnego wykorzystywania technologii cyfrowych, do tego w etycznie zrównoważony sposób.

Dla niektórych prelegentów impulsem do refleksji nad tą kwestią była pandemia COVID-19. Jak pokazują doświadczenia międzynarodowego zespołu, w skład którego weszli badacze z Holandii, Słowacji i Portugalii, niemożność prowadzenia zajęć dydaktycznych w dotychczasowych warunkach skłoniła nauczycieli pracy socjalnej do poszukiwania nowych form pracy ze studentami. Jak ustalili Femke Dewulf, Alžbeta Brozmanová Gregorová i Jorge Ferreira, wykładowcy pełnili wówczas dwie role: w dalszym ciągu pozostawali realizatorami swoich przedmiotów, jednocześnie będąc uczniami – sami zgłębiali tajniki narzędzi internetowych. Powołując się

na wyniki międzynarodowej ankiety i seminariów on-line skupiających przedstawicieli szkół pracy socjalnej, podkreślają, że zdalne kształcenie było pozytywnie oceniane przez badanych, a część z nich opowiada się za jego kontynuacją. Jednocześnie zaznaczono, że innowacje technologiczne, choć już trochę oswojone, nadal stanowią wyzwanie w zapewnieniu dobrego poziomu edukacji pracy socjalnej.

Wątek ten został podniesiony już wcześniej, bo w 2020 r., przez Międzynarodową Federację Pracowników Socjalnych. W Globalnych Standardach Edukacji i Kształcenia Pracy Socjalnej, w rozdziale Program (oryg. *Curriculum*) znajduje się zapis, zgodnie z którym szkoły, w zakresie standardów dotyczących programów nauczania, muszą konsekwentnie zapewniać jasne zasady etycznego korzystania z technologii w praktyce, realizacji programów nauczania, w tym nauczania na odległość, analizy zbieranych danych i zaangażowania w media społecznościowe (International Federation of Social Workers, 2020).

TECHNOLOGIE CYFROWE W PRAKTYCE

Podczas konferencji ukazano kilka egzemplifikacji posługiwania się odkryciami IT w pracy socjalnej. Jedna z nich, zaprezentowana przez Davida Pradesa, ukierunkowana jest na osoby starsze. Omawiany przez niego hiszpański projekt zatytułowany „Wspomnienie” (oryg. *Reminiscence*) polega na użyciu sztucznej inteligencji w celu wzmocnienia funkcji poznawczych m.in. klientów doświadczających choroby Alzheimera. Bazując na powstałych dzięki Dall-e obrazach, organizatorzy projektu zachęcają beneficjentów do rozmowy, uruchomienia wyobraźni, budowaniu skojarzeń, odwołań do znaczących dla nich wydarzeń. Wszystko to odbywa się w atmosferze bezpieczeństwa, zaufania i szacunku. Korzyści z projektu zauważają zarówno jego uczestnicy, jak i realizatorzy. W odniesieniu do pierwszej grupy Prades wskazuje na stymulację poznawczą i wypełnienie cyfrowej luki – beneficjenci stają się aktywnymi użytkownikami najnowszej technologii. Z kolei specjaliści mają możliwość bliższego poznania swoich klientów i budowania z nimi więzi, potrzebnej, by realizować cele pracy socjalnej.

Inny przykład dotyczy wykorzystaniu aplikacji mobilnej przez osoby doświadczające kryzysu bezdomności w Barcelonie. Jak wynika z hiszpańskich statystyk, w Katalonii ponad 5,5 tys. z nich przebywa w przestrzeni publicznej, a ok. 80% posiada telefon komórkowy (<https://isocial.cat/en/>

nidus/). Omawiany przez przedstawicieli Uniwersytetu w Barcelonie pilotażowy projekt, wdrożony przy współpracy organizacji pozarządowych, stanowi odpowiedź na częste przypadki gubienia przez osoby w bezdomności dokumentów, np. dowodu osobistego. Stanowi to komplikację dla samych klientów (osoby żyjące na ulicy uskarżają się na odczuwanie z tego powodu lęków), jak i pracowników socjalnych. Odtworzenie utraconych danych, zaświadczeń itp. jest dużym obciążeniem dla profesjonalistów. Szacuje się, że ich ponowne zebranie zajmuje im 20–30% czasu, który mogliby spędzić w inny sposób, m.in. podejmując wobec klientów działania aktywizujące. By temu przeciwdziałać, zaproponowano osobom w kryzysie bezdomności skorzystanie z platformy NIDUS. Jest ona wirtualnym sejfem, w którym mogą przechowywać swoje dokumenty. Dodatkowo, aplikacja zapewnia dostęp do:

- czatu – w celu komunikacji z profesjonalistami społecznymi oferującymi wsparcie;
- przycisku alarmowego do wezwania pomocy w poważnej sytuacji;
- mapy miejsc i usług;
- systemu powiadomień od organizacji pozarządowych i służb miejskich.

Prezentowana inicjatywa została zaplanowana na lata 2021–2023. Jest testowana i analizowana przez użytkowników i pracowników socjalnych. Choć twórcy aplikacji zapewniają, że przechowywane w niej materiały są bezpieczne, pojawia się wątpliwość o gotowość klientów do korzystania z niej. Bez odpowiedzi, na razie, pozostaje pytanie o długofalowe efekty sięgania po NIDUS, w tym, na ile pozwala ona na podniesienie poziomu integracji cyfrowej osób bezdomnych i na ile stała się narzędziem trwale używanym przez praktyków i klientów?

Nowe technologie wykorzystano także przy projekcie edukacyjnym dotyczącym przemocy rówieśniczej i znęcania się (*bulling*). Komalsingh Rambaree, Nessica Nässen, Jörgen Holmberg i Göran Fransson z Uniwersytetu w Gävle w Szwecji prowadzili badania w zakresie podnoszenia poziomu empatii u studentów pracy socjalnej poprzez wykorzystanie wirtualnej rzeczywistości (VR) (Rambaree i in., 2023, s. 507). Poprzez zamontowanie na ich głowach wyświetlacza (*head-mounted display* – HMD VR) naukowcy stworzyli 30 uczestnikom warunki zbliżone do realnych, w których brali udział w scenach zastraszania. Eksperyment wywołał u nich silne emocje i znaczny poziom zaangażowania. Indywidualne i zbiorowe doświadczają

nie oraz omawianie sytuacji prześladowania z perspektywy pierwszej osoby wspierało refleksję i zrozumienie osoby, która doświadcza przemocy, kompetencji kulturowych i empatii uznawanych za kluczowe w zawodzie pracownika socjalnego.

Wykorzystanie HMD VR w rozwijaniu empatii można uznać za innowacyjne. W Polsce zazwyczaj stosuje się metodę warsztatową, w trakcie której studenci, poprzez techniki plastyczne, dramę czy elementy biblioterapii doświadczają przyjmowania perspektywy drugiej osoby i poznają jej stany emocjonalne. Tymczasem wirtualna rzeczywistość pozwala „być w środku” danego wydarzenia i dzięki temu pełniej współodczuwać (Rambaree i in., 2023).

Problematyka stosowania nowych technologii w praktyce pracy socjalnej jest podejmowana zarówno w zagranicznej, jak i krajowej literaturze. Przykładowo, Thomas Mackrill i Jonas Kirkegaard Ørnbøll (2019) na łamach „European Journal of Social Work” zaprezentowali wyniki badań jakościowych nad aplikacją MySocialworker. Została ona opracowana w Danii przez pracowników socjalnych i klientów z trzech gmin, firmy programistycznej i kolegium uniwersyteckiego. System aplikacji umożliwia młodym beneficjentom (w wieku 14–18 lat) monitorowanie na smartfonach ich samopoczucia, pozytywnych zmian w życiu oraz doświadczeń z interwencji. Pracownicy socjalni mogą natomiast śledzić zmiany w sytuacji beneficjentów i mieć monitoring czynności przez nich podejmowanych w interfejsie internetowym. Aplikacja umożliwia refleksję nad swoim życiem, wyznaczanie konkretnych celów osobistych i zapamiętywanie ich. Ponadto można w niej monitorować zmiany, a także przypominać o określonym zachowaniu. Narzędzie to stało się integralną częścią relacji klientów z pracownikami socjalnymi, wzmocniło ich komunikację. Pojawiają się jednak obawy, że kontakty pomiędzy obiema stronami mogą stać się zbyt bliskie oraz że klienci, zamiast działać samodzielnie „uzależnią” się od tego, co podpowiada im aplikacja.

Z kolei w krajowej literaturze na temat nowych technologiach w pracy socjalnej pisze m.in. Sergio Kuruliszwili. Powołując się na terminologię wprowadzoną przez Paula Levinsona, wskazuje on, że rola narzędzi informatyczno-komunikacyjnych dotyczy czterech obszarów. Są nimi:

- 1) narzędzia pracy socjalnej, np. platforma @empatia, umożliwiająca przeprowadzanie wywiadów środowiskowych pracownikom socjalnym;

- 2) narzędzia przygotowujące do wykonywania zawodu pracownika socjalnego, np. blended-learning czy wirtualne warsztaty;
- 3) narzędzia do organizowania pracy w ramach systemu pomocy społecznej;
- 4) narzędzia służące do przetwarzania danych klientów pomocy społecznej (Kuruliszwili, 2019, s. 29).

Raczej jako nieodwracalny należy uznać proces integracji metod pracy socjalnej z narzędziami informatycznymi, a co za tam idzie pojawienie się terminu e-praca socjalna. Upowszechnił się on w związku z COVID-19. Pandemia uniemożliwiła pracownikom socjalnym bezpośredni kontakt z klientami i pracę w środowisku. Istotną kwestią w tym kontekście jest zwrócenie uwagi na dostępność (zarówno klientów/benficjentów, jak i pracowników socjalnych) do technologii informacyjnych i ewentualną „lukę”, jaka tu może powstać, a tym samym wzmocnić dysproporcje społeczne pomiędzy np. mieszkańcami poszczególnych regionów Polski (por. Kuruliszwili, 2019).

EKOLOGICZNA PRACA SOCJALNA

Drugi temat, który dosyć często był poruszany podczas konferencji, dotyczył ekologicznej pracy socjalnej. Zajmująca się nim wykładowczyni i pracownica socjalna, Helena Belchior Rocha, przeanalizowała przygotowywane na Uniwersytecie w Lizbonie prace magisterskie i rozprawy doktorskie z ostatnich dziesięciu lat. Zaobserwowała, że po pierwsze, ekologia, związki ze środowiskiem i zrównoważonym rozwojem bardzo rzadko są polem dociekań naukowych. Po drugie zaś, że jeżeli już się pojawiają, to nie są kojarzone z dobrostanem człowieka. Równoległe patrzanie na oba zagadnienia, tj. środowisko i zadowalającą jakość funkcjonowania, jest w jej opinii kluczowe. Swoje stanowisko argumentowała pogłębiającym się kryzysem klimatycznym. Zwróciła uwagę, że w pojęciu tym kryje się wiele negatywnych zjawisk, takich jak: wzrost temperatury powietrza, wzrost poziomu pary wodnej w atmosferze, zwiększona temperatura nad ziemią, zmniejszenie objętości lodowców, pokrywy śnieżnej, wzrost temperatury wody morskiej, a także wzrost poziomu wód. Wszystkie one nie pozostają obojętne dla społecznego funkcjonowania. Już teraz albo w bliskiej przyszłości, jednostki i grupy zaczną odczuwać konsekwencje niedoboru wody i surowców mineralnych. Wśród nich będą: problemy demograficzne (według przytacza-

nych przez nią danych, w 2050 r. będzie 9–10 bilionów ludzi), rosnące nierówność i niesprawiedliwość społeczna, głód, ubóstwo energetyczne, choroby czy nadużycia praw człowieka (w tym rasizm, ksenofobia, handel ludźmi, korupcja, technologie wymykające się spod kontroli).

Co mają z tym wspólnego pracownicy socjalni? Odpowiadając na to pytanie, Rocha podkreśliła, że mają dużo do zrobienia przede wszystkim w zmianie sposobu myślenia o ekologii i przejściu z jej wymiaru biologicznego na społeczny. Przekonywała, że konieczne jest, by współcześni ludzie nauczyli się dbać o środowisko, tak dla samej natury, jak i z myślą o przyszłych pokoleniach. Zadanie to przypisuje właśnie pracownikom socjalnym, czyniąc ich odpowiedzialnymi za edukowanie wspieranych przez nich osób. Postuluje, by pracując ze społecznościami, wdrażać podejście ekospołeczne, promować prawa człowieka i znaczenie ludzkiej godności.

Podobnego zdania jest Daniela Oliveira Duarte Freitas. Przeglądając się 246 portugalskim projektem przygotowanym w ramach programu Zdrowe Sąsiedztwa 2020 (Healthy Neighborhoods), zwróciła uwagę na ich rozbieżność tematyczną. Konkretnie zaś zaobserwowała, że jeżeli projekty są klasyfikowane jako społeczne, brakuje w nich komponentu środowiskowego. To samo dzieje się w przypadku projektów uznawanych za środowiskowe, które w małym stopniu odnoszą się do wymiaru społecznego. W myśl Duarte Freitas niezbędne jest, w celu utrzymania zrównoważonego rozwoju, by planowane inicjatywy łączyły proporcjonalnie trzy obszary: środowiskowy (budzący świadomość ekologiczną), ekonomiczny (akcentujący ekonomię społeczną) i społeczny (promujący i wzmacniający lokalne partnerstwa i solidarność, przeciwdziałający marginalizacji). W takim ujęciu współczesna praca socjalna wybiega więc poza dotychczasowe działania. Według Duarte Freitas powinna być realizowana przez multidyscyplinarne, współpracujące ze sobą zespoły specjalistów zaangażowanych w sytuację nie tylko jednostek, lecz także grup i społeczności.

W literaturze przedmiotu, oprócz pojęcia ekologiczna praca socjalna, coraz częściej pojawia się określenie Green Social Work. Jest to gałąź pracy socjalnej, która dotyczy wpływu słabnącej stabilności środowiska na populację ludzi. Zasadniczo jest to poszerzenie definicji środowiska i przejście od odwoływania się wyłącznie do czyjegoś bezpośredniego otoczenia, po odniesienie się do planety, którą wszyscy dzielimy jako ludzie.

W 2010 r. Rada ds. Edukacji Pracy Socjalnej (Council on Social Work Education) ogłosiła zrównoważony rozwój sprawiedliwości społecznej. Od

tego czasu obszar zielonej pracy socjalnej ewoluował. Stało się jasne, że pracownicy socjalni na całym świecie podjęli rozmowę na temat tego, w jaki sposób zmiany klimatu wpływają w szczególności na ludzi, zubożałe grupy społeczne i jakie należy podjąć działania, aby przeciwdziałać coraz częściej występującym zagrożeniom w postaci huraganów, tornad, ulew, pożarów itp. Nie można już zaprzeczać, że ekstremalne powodzie, niszczycielskie huragany czy coraz częstsze pożary nie wpływają na ludzi, ich dobrostan i jakość życia.

Ostatnie lata pokazują wzrost zainteresowania tą tematyką również na konferencjach naukowych, gdzie prezentowane są rozwiązania podejmowane na całym świecie, aby minimalizować skutki m.in. zmiany klimatu. Powstaje też coraz więcej publikacji na ten temat, np. *Ecological Social Work: Towards Sustainability* (Ekologiczna praca socjalna – w kierunku zrównoważonego rozwoju) pod redakcją Jennifer McKinnon i Margaret Alston (2016). Nawiązano w niej do powstania koncepcji ekologicznej pracy socjalnej i tworzenia praktyki w tym obszarze. Poruszono kwestię budowania zrównoważonych społeczności miejskich, a także praktyki pracy socjalnej w kontekście zrównoważonego rozwoju społeczności wiejskich. Peter Reymaekers (2016, s. 112–124) podjął rozważania dotyczące oceny wpływu społecznego pracowników socjalnych. W kolejnych rozdziałach autorzy opisali możliwości zastosowania ekologicznej pracy socjalnej w krajach rozwijających się, np. w Indiach, Afryce (przykład Sabon Zongo). Dodatkowo poświęcono też uwagę zintegrowanym ramom sprawiedliwości społecznej, gospodarczej i środowiskowej i wyzwaniom społecznym z nich wynikającym, a także wzmocnieniu (empowerment), odporności (resilience) i kapitałowi społecznemu jako podstawom dla przejścia na zrównoważony rozwój.

W Polsce stosunkowo rzadko podejmuje się kwestie ekologicznej pracy socjalnej. Do naukowych publikacji wydanych w naszym kraju można zaliczyć np. tekst słowackiego autora, Petera Jusko (2021), na temat roli ekologicznej pracy socjalnej w rozwiązywaniu problemów społecznych będących następstwem pandemii COVID-19. Autor przeprowadził analizę kwestii ekologiczno-społecznych występujących w rozwiązywaniu problemów społecznych w czasie pandemii koronawirusa w ujęciu proekologicznej pracy socjalnej. Otrzymane wnioski z badań dowodzą, że poruszone tematy obejmują głównie znaczenie świadomości człowieka o zależności od środowiska, w którym żyje, tworzonej przez niekorzystne oddziaływania, wskazujące na krótkotrwały pozytywny wpływ pandemii na środowisko, ale też spodziewane pogorszenie sytuacji po pandemii, oraz potrzebę wspar-

cia spójności społecznej między członkami społeczeństwa i zmniejszenia nacisków struktur społecznych powodujących autoeksploatację współczesnego człowieka (Jusko, 2021, s. 31).

W polskiej literaturze pewne zbliżenie do pracy ekosocjalnej znajdujemy w artykule Katarzyny Ornackiej, Katarzyny Żuraw i Lucjana Misia (2013, s. 175–186) przedstawiającym możliwości włączenia do pracy socjalnej z klientami zwierząt. Podjęli oni rozważania dotyczące zastosowania zooterapii/animaloterapii do podnoszenia jakości życia w pracy socjalnej z osobami starszymi. Autorzy podkreślają, że praca socjalna cały czas poszukuje nowych metod pracy, które przyczyniłyby się do zmiany sytuacji życiowej i aktywizacji różnych grup osób. Dostrzegają oni potrzebę otwarcia przestrzeni w Polsce dla innowacyjnych form terapii w pracy socjalnej, nie tylko do pracy z seniorami, lecz także innymi grupami klientów pomocy społecznej, zarówno dzieci, młodzieży, jak i dorosłych (Ornacka, Żuraw, Miś, 2013, s. 178–184). Włączenie do praktyki pracy socjalnej terapii z udziałem zwierząt ma swój termin, a mianowicie Animal-Assisted Social Work (AASW) (Tedeschi, Fitchett, Molidor, 2005, s. 9). Badania prowadzone przez Tedeschi'ego i współpracowników wykazały, że stosowanie Animal Assisted Therapy (AAT) pozwala pracownikom socjalnym na doświadczenie wchodzenia z ludźmi w interakcję, budowania głębszych relacji, a nie tylko skupiania się na rozumieniu werbalnych przekazów rodzin, jednostek i grup (Tedeschi i in., 2005, s. 9–10).

KSZTAŁCENIE DO PRACY SOCJALNEJ

Niezwykle ciekawe wystąpienie dotyczące kształcenia przyszłych pracowników socjalnych w Kanadzie miała Julie Drolet z Uniwersytetu w Calgary. Przedstawiła ona projekt, którego celem jest integracja badań i praktyki w przygotowaniu nowego pokolenia pracowników socjalnych. W projekcie stawia się nacisk na rozwijanie partnerskich inicjatyw szkoleniowych w zakresie badań naukowych zarówno w środowisku akademickim, jak i w sektorach publicznym i non-profit, które poszerzą wiedzę studentów z zakresu praktyki badawczej i rozwiną umiejętności społeczne i zawodowe. Partnerami w projekcie są kanadyjskie i zagraniczne instytucje policyjne (post-secondary institutions) stowarzyszenia zawodowe, organy regulacyjne, departamenty rządowe oraz organizacje non-profit wspierające działania partnerskie. Partnerstwo ma pięć celów:

- 1) przekształcenie edukacji terenowej w zakresie pracy socjalnej poprzez wypełnienie luki między badaniami a praktyką poprzez wspólne inicjatywy szkoleniowe, projekty i inne formy angażowania i integracji wielu interesariuszy;
- 2) wzmocnienie znaczenia badań nad praktyką pracy socjalnej poprzez budowanie wiedzy i umiejętności wśród studentów, doktorantów oraz obecnych i przyszłych praktyków;
- 3) szkolenie i mentoring studentów i stypendystów ze stopniem doktora poprzez nowe partnerskie inicjatywy szkoleniowe w zakresie badań naukowych budujących potencjał badawczy obecnych i przyszłych badaczy, praktyków i decydentów zajmujących się pracą socjalną;
- 4) wspieranie rozwoju zrównoważonych modeli edukacji terenowej poprzez angażowanie studentów i doktorantów w badania nad obiecującymi praktykami w dziedzinie edukacji pracy socjalnej w całej Kanadzie;
- 5) zaangażowanie studentów i stypendystów ze stopniem doktora w partnerską wymianę wiedzy w Kanadzie oraz na arenie międzynarodowej na temat obiecujących praktyk w zakresie zrównoważonej edukacji terenowej i badań praktycznych.

W Kanadzie jest ok. 50 000 pracowników socjalnych i zawód ten odgrywa kluczową rolę w świadczeniu usług społecznych. Interesariuszami edukacji terenowej są organizacje zawodowe, instytucje policealne, pracodawcy rządowi i praktycy pracy socjalnej. Podmioty zajmujące się edukacją w zakresie pracy socjalnej uznają za konieczne wzmocnienie praktyk w przygotowaniu przyszłych przedstawicieli służb społecznych. Standardy akredytacji Kanadyjskiego Stowarzyszenia na rzecz Edukacji w Pracy Socjalnej (CASWE) wymagają od studentów ukończenia co najmniej 450 godzin (studenci studiów magisterskich MSW) i 700 godzin (studenci studiów licencjackich BSW) w terenie; te same standardy wymagają również kompetencji badawczych studentów. Dzięki współpracy edukacyjnej i praktycznej na dużą skalę projekt zapewni możliwość zbadania nowych sposobów łączenia edukacji terenowej i wysiłków badawczych w celu rozwiązania obecnych wyzwań w edukacji terenowej i integracji badań w praktyce (<https://tfelproject.com/> dostęp: 13.08.2023).

Kształcenie do pracy socjalnej to nie tylko współpraca praktyków, badaczy i akademików. Ważną rolę odgrywają tu zajęcia prowadzone stacjo-

narnie, np. w uczelniach wyższych. Jak uważają Daniela Monteiro z Kato-lickiego Uniwersytetu Portugalskiego i Sandra Mendes z Instytutu Służb Społecznych z Porto, edukacja stanowi uprzywilejowaną przestrzeń do generowania zmian i budowania bardziej sprawiedliwych społecznie, zrównoważonych i włączających społeczeństw. Świadomi tego nauczyciele pracy socjalnej muszą określić strategie promujące umiejętności komunikacji oraz krytycznego i twórczego myślenia u studentów. Zamiast więc stosować podające techniki nauczania, warto by sięgnęli po metody aktywizujące uczestników swoich zajęć. Zaliczyć do nich można np.:

- tworzenie komiksów – ponieważ kładą nacisk na mocne obrazy wizualne, aktywizują zmysły i zanurzają studentów w doświadczenia wykraczające poza wąski, omawiany temat;
- teatr forum – jako uczestnicząca forma dramy, w ramach której możliwe jest ćwiczenie umiejętności miękkich oraz uzyskiwanie wglądu w siebie;
- formy twórczej dramy – burza mózgów, odgrywanie ról, przygotowanie gazety ściennej, opowiadanie historii, które uczą krytycznego myślenia;
- tworzenie graffiti – pozwalające na ekspresję poglądów i przekonań jego twórców.

Według Monteiro i Mendes stosowanie takich metod nie tylko zainteresuje studentów, ale przede wszystkim rozwinię ich umiejętność krytycznego myślenia o aktualnych problemach społecznych i pomoże w poszukiwaniu innowacyjnych sposobów rozwiązania ich.

ZAKOŃCZENIE

Zgodnie z globalną definicją, praca socjalna jest opartą na praktyce i akademicką dyscypliną, która promuje zmianę społeczną i rozwój, społeczną spójność oraz empowerment i wyzwolenie ludzi (International Federation of Social Workers, 2014). Podczas opisanej tu konferencji jej prelegentki i prelegenci nie raz ukazywali powiązania pomiędzy teorią, praktyką a empirią. Niejednokrotnie też podkreślali istotę spójności i umacniania jednostek, grup i społeczności. W wielu referatach akcentowano współcześnie zachodzące zmiany i poszukiwano rozwiązań ku stworzeniu optymalnych warunków do funkcjonowania. Uwidaczniano związki pomiędzy światem ludzi i techniki, a także światem natury. Pojawiające się hasła: „Mamy wiele

do zrobienia”, czy „Możemy wiele zmienić” nie są pustymi sloganami. Są przejawem czujności i świadomości przedstawicieli służb społecznych na temat ich roli wobec wspomnianych osób.

Praca socjalna dla przyszłych pokoleń będzie musiała kontynuować adaptację do zmieniających się realiów społecznych. Wzrost różnorodności kulturowej i społecznej, rosnące wyzwania związane z technologią, zmiany klimatyczne oraz globalne kryzysy zdrowotne będą wymagały od pracowników socjalnych nowych umiejętności i podejść. Dostosowywanie się do nowych narzędzi technologicznych, umiejętność pracy w środowisku wirtualnym oraz skuteczna interakcja z różnorodnymi grupami społecznymi staną się kluczowe. Praca socjalna będzie również musiała wciąż stawiać czoła problemom nierówności społecznych, dyskryminacji i wykluczenia, przy jednoczesnym promowaniu wartości integracji i akceptacji. Warto także kontynuować rozwijanie interdyscyplinarnych współprac i zrozumienie globalnych wyzwań, aby efektywnie wspierać przyszłe pokolenia.

BIBLIOGRAFIA

- Budziszewska, M., Kałwak, W. (2022). Depresja klimatyczna: krytyczna analiza pojęcia. *Psychiatria Polska*, 1, 171–182.
- Clayton, S., Karazsia, B.T. (2020). Development and validation of a measure of climate change anxiety. *Journal of Environmental Psychology*, 69, 101434. <https://ecsw2023.eventualia.net/en/home/> (dostęp: 20.07.2023).
- International Federation of Social Workers. (2014). <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> (dostęp: 27.08.2023).
- <https://isocial.cat/en/nidus/> (dostęp: 18.07.2023).
- <https://tfelproject.com/> (dostęp: 13.08.2023).
- International Federation of Social Workers. (2020). *Global Standards for Social Work Education and Training*. <https://www.ifsw.org/global-standards-for-social-work-education-and-training/> (dostęp: 18.07.2023).
- Jusko, P. (2021). Znaczenie ekologicznie zorientowanej pracy socjalnej w rozwiązywaniu problemów społecznych podczas pierwszej fali pandemii COVID-19. *Praca Socjalna*, 36(1), 31–43. doi:10.5604/01.3001.0014.7774
- Kuruliszwili, S. (2019). „Nowe nowe media” w pracy socjalnej. *Praca Socjalna*, 2(35), 27–42. doi:10.5604/01.3001.0013.5016
- Lange, S. i in. (2020). Projecting Exposure to Extreme Climate Impact Events Across Six Event Categories and Three Spatial Scales. *Earths Future*, 8(12), 1–22.
- Mackrill, T., Ørnbøll, J.K. (2019). The MySocialworker app system: a pilot interview study. *European Journal of Social Work*, 22(1), 134–144. doi:10.1080/13691457.2018.1469471

- McKinnon, J., Alston, M. (red.). (2016). *Ecological Social Work: Towards Sustainability*. London: Palgrave Macmillan.
- Maison, D. (2023). *Aż 68% Polaków obawia się, że Chat gpt będzie zagrożeniem dla wielu istniejących zawodów*. <https://panelariadna.pl/news/az-68-polakow-obawia-sie-ze-chatgpt-bedzie-zagrozeniem-dla-wielu-istniejacych-zawodow> (dostęp: 26.07.2023).
- Mikołajczyk, M. (2018). Horyzonty pracy socjalnej w XXI wieku – z debat na światowej konferencji naukowej Social Work, Education and Social Development – Dublin 2018. *Praca Socjalna*, 4(33), 37–56.
- Ornacka, K., Żuraw, K., Miś, Ł. (2013). Zooterapia jako innowacyjna metoda pracy socjalnej wspierająca jakość życia seniorów. *Zeszyty Pracy Socjalnej*, 18(3), 75–186.
- Rambaree, K., Nässén, N., Holmberg, J., Fransson, G. (2023). Enhancing Cultural Empathy in International Social Work Education through Virtual Reality. *Education Sciences*, 13, 507. doi:10.3390/educsci13050507
- Raymaekers, P. (2016). Social Impact Assessment for Social Workers. W: J. McKinnon, M. Alston (red.), *Ecological Social Work: Towards Sustainability* (s. 112–124). London: Palgrave Macmillan.
- Tedeschi, P., Fitchett, J., Molidor, C.E. (2005). The Incorporation of Animal-Assisted Interventions in Social Work Education. *Journal of Family Social Work*, 9(4), 59–77.

FOR FUTURE GENERATIONS, TOWARDS A SUSTAINABLE FUTURE. SOCIAL WORK IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY CHANGES – FROM THE CONFERENCE OF EUROPEAN ASSOCIATION OF SCHOOLS OF SOCIAL WORK

ABSTRACT

The 21st century is characterised by many changes and related anxiety. The development of new technologies, climate crisis, pandemic or armed conflicts translate into the functioning of individuals, groups and communities. Social workers are not indifferent to these issues. They react to the occurring phenomena by educating, animating, motivating and providing broadly understood support.

This article was inspired by papers presented during this year's conference organised by the European Association of Schools of Social Work and the Institute of Social Services of Porto (Instituto Superior de Serviço Social do Porto) that took place on June 20–23, 2023. The content presented by its speakers is supplemented in this paper with references to domestic and foreign literature on the subject.

KEYWORDS: social work, social workers, ecology, change, development